

اجتهاد

۲۰ شباط ۱۳۲۹

اداره خانه

ایستانبول . جفال اوغلنده

داثره اجتهدده

" Iditihad " Constantinople

دوردنچی سنه

حریت فکریه یه خادم

بخشیه کونلری چیقار اجتماعی، ادبی مجموعه

مدیر مرخص : الهامی صفا

آبونه

سنه لك آلتی آلتی

تورکیا ایچین ۴۰۰ غروش

ممالک اجنبیه ایچین ۱۰۰۰ فرانق

نسخه سی ۵۰ باره

مصاحبه اجتهد

قادین مسئله سی

اطرافنده

اومسئله نك، بر هوس تصلفپروورانده دن تولد ایتدیكنی ، بالعکس ، بوکون ایچون مبرم بر مسئله حیاتیه نك نوادا برشکلی اولدوغنی یقیناً کلامق میسر اوله بیلین!.. هر هانکی حادثه اجتماعی نی تحقیقه بودر جه یه واره بیلیر سهک اونی بر مسئله شکنه صوقاییلیرز ودر حال معادله هیئتنده قویا بیلیرز . اوندن سوکرده ده حل اولونه بیلیمه سی امکاننه انحق بر آدم قالیر .

لکن بویله (حق دعوالری) نده اهمیتله نظر دقته آله حق وملاحظه ده حسابیه قونوله حق بر طاقم شرطر دها واردر . تتبعاً تمزده اونلری اهامال ایدرسهک ، نتیجه حکم ، بو غفلتمزک سؤ تأثیری اولور .

مسئله ندر ؟... جزئیات اعتباریله بوتون مدعیاتی طوبیلاسهق : [قادیلر حقنی ایستیور !] ویا خود : [قادیلر نامنه حق ایستیور !] دعوا ی مجردینه منجر اولور . بو وضع و طور کوستریرکه یا غصب اولونمش برحق واردر که استردادینه چالیشیور ! یا خود قادیلر مرکز تربیه ایله واصل اولدوغنی بر مرتبه مدنیت وار واونک لازم غیر مضارقی اولوق اوزره بعض (حقوق متقارنه Droits concomittants) وار که هنوز تسلیم اولونمبور ؛ ویرلیور !.. ویا خود ، کیفیت هیچ بویله دکلده دهه بسیط فقط دهه مبرم بر صورت عرض ایدیور ؛ مثلاً ، [اسبابی وایجابات تاریخیه و اجتماعیه سی هر نه اولورسه اولسون ، قادیلر مرکز بو کونکی وضعیت اجتماعیه لری ،

بوکون ، افکار منوره اصحابی جدی بر صورتده اشغال ایدن برده (قادین مسئله سی) وار ؛ وشبهه یوق که بوده (مسائل حقیقیه) دندر . حتی ایکی مختلف وقوتلی جریان بیله حاصل ایتشدرد .

قادین مسئله سی ، اوروپاده دخی واردر . هله انکلتزده (سوفراجت Suffragettes) نامیله میدان مجاهده یه آتیلان قادیلرک وضعی ، طوری ، دعواسی جدأ اندیشناک بر سیر اجتماعی عرض ایدیور . بزى دوشوندورن قادین مسئله سی ، طبیعی بودکل وبوشکلده دکل : فقط نقطه تعلق اعتباریله شبهه ایدیله مز که دعوا علی الاطلاق حقوق نسوان دعواسی در .

برشینک یالکز اسمنه باقوبده ماهیته حکم ایتک پک بویوک برخطا در . خصوصاً مسائل اجتماعیه تتبع ایدیلدیکی زمان ، مسئله نك اسمنه دکل ؛ شکل وصورت حاضر سنه ده دکل ؛ فقط وضعیتیه ، دوغدینی یرده اونی بسله یین ، بویوتن حسیاته باقلی در . سوکره او حسیاتک حوایج حیاتیه ایله مناسباتی ، بو ضرورت اجتمایه یه مقارن اولوب اولمدیغنی تدقیق ایده بیلیملدرکه ،

بو کونکی حاللری ، حیات ملیه نك دوام آهنگنه مانعدر
وبونك چاره سنه باقیلمازسه ، اسباب اضمحلال مزدن بری ده
شبهه سز بو اوله جقدر ! [دعواسیله افهام اولونمق
ایسته نیلن (کیفیت) کی ! ...]

هر حالده احتمالات تلقی به کوره وضعیت مسئله
ده کیشه بیلیرسه ده شوراسی محققدر که مسئله نك طرز
تلقیسی ده کیشمکه ، کوزمنك اوکنده طوران (ضرورت)
بر طرف ایدلش اوله ماز . فرضمز اقتضاسی ، اگر بو ادعالر
طوغرو ایسه ، صحیح ایسه البت جمعیت عثمانیه نك یاری
وجودی (مفلوج) در ؛ معیشتده مدنیت طرز اداره ده
مساواته رعایت دعوا ایتدیکمز بویله بر زمانده افراد
جماعتمزک یاریسی بعض حقوقدن محروم اوله رقی یاشیور ؛
دیمکدر . هم بونلر یابانچی ، اوسترالالی ، امریقالی ،
المانیالی قادینلر دکل ، کندی آنالرمز ، زوجه لرمز ،
همشیره لرمز ، تیزلرمز ، خاله لریمز و کندی قیزلرمز ،
اوز اولاد لریمزدر . حقوق غصب ایدلش اولانلر ،
ویا خود تسلیم ایدلمه مش اولانلر مظلومدر .

فقط ، ایشته بونك ایچوندر که بنده (عبدالحق
حامد) ك دیدیکی کی :

ا ظلمك نره دن کلدیکنی بیلملی مظلوم ! [

دیه جکم ! ...]

او حالده : مسئله یی صحیحاً حسن نیتله تلقی ایدوبده
حلنه ، سکونت واعتدال ایله چالشمق ایسته یورسه ق
غصب اولونان ویا هنوز تسلیم ایدیلهمه یین حقوق نه ایسه
اولا اونی تعیین ایتلی یز ، که نه ایستدیکمز ، نه ایچون
مجاهده ایتدیکمز بیللم ! ...]

ثانیاً : او حقوق غصب ایدن ویا تسلیم ایتمین کیمدر ؟
نهر ؟ اونی بیللم که یقه سنه صاریللم . او حق ایستیم ! ...
او مانعه قویه یی عادات محکمه مزده می آرایه جغز ؟ ...
نصوص دینه مزده می ؟ ... آرایه جغز ؟ ... یوقسه احکام
اجتهادیه ده می آرایه جغز ؟ ویا خود ارککلرک تحکم
ظالمانه سنده می آرایه جغز ؟

بن بونقطه نك تعیین ایتمه سنی هرشیدن اول تمی
ایدیورم . چونکه عکسی تقدیرنده اخلص بر نیت بیله
بزی ضلالتده دوشمکدن منع ایده من . زیرا تحصیل مقصد
ایچون نه طرفه توجه ایده جکمزی هنوز بیلهمورزدیمکدر .
(قادین مسئله سی) شبهه سز (تربیه عمومیه) مسئله
سندن تشعب ایتشدرد ؛ نته کیم اوده ملتزمی و مملکتزمی
فلاکت اضمحلاله قارشی صیانت و حمایت ایتک اندیشه
سندن طوغمشدر . بوتون بواندیشه لر ، بوجریانلر ، وجدان
اجتماعیمزده بعض حقایقک جلوه ایتمکه باشلادیغنی ، بعض
فکرلرک ذهنلریمزده کوك صالیدیغنی اثبات ایدیور
واونك ایچون نظرشکران ایله تلقی ایدلمکه شایاندر . مثلاً
تربیه نك تأثیرات مدنیتپورانه سنه آرتق اینانیدیغمز
کوستریور . مدنیتك ده بعض حقوقه آچیقندن آچیکه
رعایت ایتدکجه ممکن ایله میه جغه قناعتزمی ده صراحتاً
ابراز ایدیور .

مملکتزمی محافظه ایده بیللمک ، ملتزمی سفالت
مادیه ومعنویه دن و بناً علیه کریوه اضمحلالدن قورتاره
بیللمک ایله اولور . بونك ایچونده بر تربیه مخصوصه
لازمدر . انسانك ایلك محیطی انا قوجاغیدر ، سوکره
عائله اوجاغیدر ؛ اوندن سوکره جمعیتی در . او حالده
عائله مزك نصفی تشکیل ایدن قادینلرمز ، بوتربیه دن
محروم قالیرسه ، بزم مادی ومعنوی محیطمز ده کیشمه مش
اولور . یز بو حال ایله دیگر ملتله رقابت ایدمه یز .
کندمز قورتارمه یز . وجود ملتک یاریسی مفلوج
قالیر . دیورز .

خلاصه ملاحظامز بو ! .. ویک طوغرو ! ...]

بنده هرکس کی و - کستاخلق اولماسین - هرکس
قدر بومسئله لری دوشونمک ایچون قوت ، همت و عمر
صرف ایتدم . بعض تجربه لرمده وارکه شایان نظردر .
پك بویوک جماعتلرده بالخاصه ترك قادینلرینك حقوق
ووظائفی حقنده نطقلر سویلدم که مقیددر . طبیعی اوزمان
سویلدکرمی بوکون نقض ایدر دلائل ویا خود حقایق

کورسهدم فکرمی در حال تصحیح ایدردم . بو خصوصه هیچ تعصب و یا غرورم یوقدر . فقط اعتقادیی اساسندن ده کیشدیره جک بر شی هنوز نظر دقعی جلب ایتدی . خصوصاً بومسئله ایله نصوص دینه نك علاقہ سی بچشده دونکی اعتقادہ نہ ایسه بوکونکی دخی قطعاً اودر .

بوندن تقریباً ایکی سنه اول لوندرده [انسال Races] مسئله لرینی مذاکره ایده بیلیمک ایچون برعمومی قونغرہ تأسس ایتشدی . بین الملل برعلاقه مودت تأسیسنه چالش مق نیت ممدوحه سی دخی قونغرہ نك مقاصد مترقبه سندن اولدوغی ایچون هر دولت نامنه بر ویا برقاچ مرخص دعوت اولونمشدی . مستقل اعضانك عددی نامحصور ایدی . ترکیا نامنه بو خصوصه راپور یازمق وظیفه سی عهدمه تودیع ایدلمش اولدینی ایچون قونغرہ نك اعضای اصلیه سندن اولمق اوزره لوندرده بولوندم و اوچ کره نطق سویلدم . بریسی ده ترك اسلام قادینلرینك حقوق مسئله سنه دائر ایدی . ظن ایدرم ایکی بیک کشی به یقین آدم واردی . بنم سوزلرمی ده آلتیشلادیلردی .[*] صوفی بر مسلمان اولمق اوزره افترایه اوغرامق تهلک سندن بری اولانلردنم ؛ اونك ایچون سویلیدیم سوزلرك مخالفتنده کیمسه شبهه ایتمز امین ...! او زمان سویلیدکرمی مختصراً بوراده عرض ایدیورم :

« مسلمان عثمانلی قادینلرینك بوکونکی حیات اجتماعی و شخصیه لری برچوق اسباب مختلفه نك تأثیرات مزمنه سی نتیجه سیدر . بو عطالت و محرومیتی یالکز نصوص دینه یه اضافه ایدرك دین اسلامی منحصر آتهمتی کوسترمک حقسنذر . بن ، تمامیه سربست دوشونور بر آدم . فقط ادیانہ غرضم یوقدر . دین اسلامك نصوص صریحه سی برمسلمان قادینه انسانیتك حقوق اساسیه سی تأمین ایتمش واونلره تماماً رعایت ایدلمه سی ، وعیدلره ، اکیداً تنیه

(*) محترم البستانی افندی حضر نلری دخی اوجاعته عثمانلی اعضایی صقیله حاضر ایدلر ورئیس حقیقی اولان (اوردوه برده یل) بریاستی هرکون اعضادن برینه ترك ایدردی . اوکون بستانی افندی ریاست اسکمله سی اشغال ایدیوردی .

وامرا یلشدر . اک کبار برانکلز قادینی اولندکدن صوکره مالنه ملکنه صاحب قاله ماز . بالطبع قوجه سنك رأی ورضایی اولمادجه کندی ملک موروثی دخی صاته ماز ، آله ماز . هبه ایده مز . آیین وارکان دینی اوزره تأهل ایتمش ایسه قطعاً طلاق ایله قوجه سنك ظلم و تحکمندن قورتوله ماز . پاره سی بیله بالذات قوجه سی تصرف ایدر وایستدیکی کبی قولالایر ؛ برشی دیه مز . واقعا قادینلره قارشى هر ملت افرادندن نازك اولان مدنی انکلز لر علی الاکثر بویه حرکت ایتدورلر . بالعکس انکلز قادینلری هر ملت قادینلرندن زیاده معزز و محترم و بختیاردرلر . « لکن بوتون بومعامله جمیله مدنی اولان انکلزلرك اثر تربیه سی وقادینلره قارشى بر تحفه نزا کتی در . حال بوکه برمسلمان قادینی اولنمکه حقوق اساسیه سندن هیچ برینی غائب ایتمز . مالنه ملکنه کماکان تصرف ایدر ؛ حق تصرف متضمن اولدوغی حقوق تالیه نك کافه سی ده یالطبع حائزدر . شهادت ایده بیلیر ، هبه ایده بیلیر . قوجه سنك حالی و ثروتی مساعد ایسه اولادینك تربیه سی ایچون ، حتی سود ننه ایچون اصرار ایده بیلیر و شرعاً حق واردر . قادینلری معدن اوجاقلرنده سفیلانه چالشمغه محکوم دکدلرلر . قوجه لری چالشمغه واونلرك نفقه سی تدارک ایتمکه مجبوردر . قوجه لری یوقسه بالاری ، قاردا شلری مجبوردر . تعدد زوجات ، دینی اولمقدن زیاده اجتماعی بر ضرورتدرکه بالاخره عادت اولمق اوزره تحکم ایتشددر . مزمن محاربه لرك بوسفالته نصوص دینه دن زیاده دخلی واردر . دین ، حین تأسسنده بوکبی عادات ایله محاط بولونمش واونلره رعایت ایتمش ؛ فقط بالفعل متعسر و متعذر اوله جق درجه ده تقید ایتشددر . حال بویه ایکن ، علی العموم عثمانلی مملکتلرنده مسلمان قادینلرینك حیاتی ، برمدنی آدمی مأیوس وبر حبتلی وعقللی مسلمانی دلخون ایده جک درجه ده قنادر ، سفیلدر . فقط قباحث تربیه سزلکده در . وسفالت اقتصادی ده در . معلومات سز ، تربیه سز ، سرمایه سز ، حایه سز ، کیمسه سز ،

بوفکرده یم و دائماً تدقیق ایدیورم؛ بویله بولویورم. دعوامی اثباته حاضرم.

اولا، صرف اجتماعی اولان کیفیاتی دقتله تجرید ایتمی در. مثلاً [بوتون اناطولی ده ارککلر تبتل تبتل، قهوه لرده باغداش قوروب اوطورویورلر؛ زواللی قادینلر هراشی کورویور؛ تارلاده چاپایه کیدیور؛ حتی بازاره کیدوب محصول صاتیور. هرشی او یاییور. صوکره او تبتل حریفک اسیری در. دایاقدن، سفالتدن قورتولمور! الخ الخ] کبی دعوالری دین مسئله سندن آییرملی!.. چونکه دین بویله برشی امر ایتیمور. بالعکس بوکبی حقسنز لقلرک هپسنی شدتله منع ایدیور. اوندن صوکره منع ایتسه بیله، مسئله نک دین ابله طوغرودن طوغریه علاقه سی یوق! او بوسوتون اجتماعی بر حادته در.

سپنسرک وسائر فیلسوفلرک وسوسیولوغلرک، اجتهاده عیانه دائر یازدقلری کتابلرده عینی حالک یوزلرجه مثاللری اقوام بدویه ده کوسترلمشدر. فرضاً: اسکیمولر دخی تکمیل خدمات شاقه یی قادینلره حواله ایدیورلر؛ قادین بریانی یاییلیرکن اغیر طاشلر طاشیور وایکلیور؛ قوجه سی یان کوزله سیر ایدوب چوبوق ایچیور وهیچ یاردیم ایتمه یور. ایدرسه عیب، رزالت صاییلیور. اسکیمولرده عثمانی و مسلمان دکل یا؟.. اناطولی ده، حتی از میرولایتده، چوق یرلرده قادینلر یاییلرده خدمات شاقه ده قوللانیلیور. پک کنج ایکن اولندیریلیورلر، برقاچ آی صوکره قوجه لری تطلیق ایدیور. برباشقه سنی آلیور؛ اونده براقیور، بردیگری ترویج ایدیور والی آخره!.. بو صورتله کیمسه سز وحایت وصحابتدن محروم قالان قادینلر ال اله باش باشه قالیورلر وبوغازی طوقلغنه دنیاده کچینه بیلمک ایچون، بو قدر دکل دهامدهش سفالتلره دوشوب قالقه میورلر.

تمام! ایشته، طلاق بو حاله سبیدر. اونکده دین ابله علاقه سی وار! دهنیله جک اولورسه یا کلشدر، وحقسنزدر. بن نیچون یاییورم؟... یکر می سنه ک

امیتسنز، حقسنز، امیدسنز، صحتسنز، اخلاقسنز بر قادین ابله یینه اونک کبی برارکک تزوج ایدوب بر عائله وجوده کتیرسهر، قادین حقنی بیلمز که ایسته سین!... برده بیلمش فرض ایده لم!... کیمدن ایسته سین؟... ایسته س نه آله بیلیر؟.. دینک کندیسنه تعین وتأمین ایتدیکی حقوقی، نصل او سفیل آدمدن ایستیه بیلیر که آنجق بر لقمه اکمک وبر حامی بوله بیلمک ایچون اوفقیور وحشی ابله ازدواجه مجبور اولمشدر. مزمن، حتی ارثی بر مرض سکر ابله معلول اولان برچوق اسافل انکلترده دخی وار. بونلر آره سنده عمله اولانلرده وار که قاربیلرینه، اولادلرینه معامله لری بر جنتلمن معامله سی دکلدر. بونده خرستیانلغک، مسلمانلغک دخلی اولسه کرک؛ مسئله (اقتصادی - اجتماعی) رشیدر؛ کرچه ظاهرده اخلاق وعائله مسئله سی کبی کورونیورسده!.. اولا، بوکونکی مدینتک اک سفیل خادم لرندن اولان میلیونلرجه فقرانک معیشتی اسبابی اصلاحه چالشمه لی؛ بومدینتک شرائط اساسیه سنه توفیقاً ممکن اوله بیلن سویه حیاتک هیچ اولمازسه اساسلری تحکیم وتشیید ایتمه لی؛ اک سفیل قولبلره، اک هجرا کوشه لره بیله براز سعادت وری کیره بیلسون. او وقت معامله نزاکت کسب ایدر. تربیه، او معامله انسانیت پرورانه ده کندینه بر زمین استناد بولور. تربیه اولمادجقه؛ حقوقک حکمی یوقدر؛ معلومات اولمادجقه او حقوقک وجودی یوقدر. دین، قانون ایسته دیکی قدر حقوقی تعین ایتسن. اونی، اولایلمه لی؛ صوکره اوکا رعایت ایده بیلمی. سفالت بر درجه یی آشارسه، نزاکت ورعایت متقابله امکان قالماز. بن بونلری سوسیالیست اولدیغم ایچون سویله میورم. ظمنجه بوسفالتک اسباب حقیقیه سی بودرده اونک ایچون کندی اعتقادی عرض ایدیورم. سوسیالیزم مذهبک بر خطای اجتهادی اولمادیغدن امین بولونسه یدم، بوسفالتک بو مرض اجتماعی نک تداویسنی اوندن امید ایده بیلیردم.

ایشته او وقتی نطقی مختصراً عرض ایتدم؛ وحالا

صوکره عادات محکمه‌یه بردنبیره قارشی گلکه چالشمق
وتشبت ایتمک طوغرو دکلدرد. موازنه اجتماعیه‌یی بوزه‌جق
حادثاته سیبیت ویره‌جکی ایچون بوکبی حرکات فعلیه ،
افعال مقدوحه‌دندرد. بواصلاحات ، سوقاقدن باشلاماز ،
عائله‌لر آره‌سنده باشلار . اوروپاده عجائب برموده البسه
یادیروریده تلبس ایدن وسوقاغه چیقان قادینلری الک
مدنی شهرلرده تعجیز ایتدیلر ؛ اولربنه رجعتیه مجبور
ایلدیلر . بن وقعه‌یه شاهد اولدم .
هرحاله بونلری آیری آیری تبعه شایان مسئله‌لردرد.
بن‌ده اوילה یاپه‌جقم .

رضا توفیق

شرقی شاعری « عمر خیام » ک اشعارنه

رباعیات خیام

16

روزی که بدست برنهم جام شراب
وز غایت خرمی شوم مست و خراب
صد معجزه پیدا کنم اندر هر باب
زین طبع چو آتش سخنهای چو آب.

أله شراب کاسه‌سنی آلدیم ومسعودیتک جوقفتندن مست
وخراب اولدیم کون آتش کبی اولان بو طبع دن . وراق
بیرصوکبی آقان بوسوزلردن یوز معجزه پیدا ایدرم .

17

روزی که دو مهلتست می خورم نایاب
کبن عمر گذشته دنیا بی دریاب
دانی که جهان رو بخرابی دارد
تونیز شب وروز باش خراب

مادام ، که بیرکون ایکی نفس‌لک بیرمدت دن عبارت در ،
عرفان ومحبت شرابی ایچ ، عرفان ومحبت شرابی ایچ ! بیلیرسن ، که
جهانک عاقبی خرابیت در ، سن‌ده عشق و عرفان شرابیله کیجه
کوندوز مست وخراب اول .

قاریسنگ علیل اولسی اوزرینه - هم اولاد کتیریرکن ! -
سقط اولسی اوزرینه ، قومشونک بسلمه‌سنی تزویج‌ایدن
وبو حیوانلغندن اوتانمایان بعض آدمز بیلیرم . فقط
غایت نازک و وفاکار زوجلرده بیلیرم . بونلر هپ
مسلماندر . ظن ایدرم که بو فرق معامله‌ده سبب
حقیقی مسلمانلقدن زیاده تربیه‌در ، مدنیت مغنویه‌در .
مسلمانلقدرد ؛ دیهم . چونکه بو حیوانلغی ، بوانسانیتسزلکی
مسلمانلق منع ایتمش وطلاقی بر چوق شروط ایله تقیید
ایتشدرد .

فقط مسئله یالکز اودکل !... تستر ؟ ... بو بلایه
نه یابمکی ؟ ... هپ سبب اودرد !... دهنیله‌جک .

بونی کمال اهمیتله بر مصاحبه‌مده تذکر ایده‌جکم .
شیمدیک شونی صراحتاً سویلیه‌یم که تستر مسئله‌سی‌ده
اجتماعی بر شیدرد . بوکا دائر کتاب کریم‌ده بن برشی
کورمدم . بو (عادات) فصلنده تتبع ایدلمی در . تدقیقات
تاریخیه کوستریور که بدوی عربلرده ، قیرغیز مسلمانلرنده
ودها بر چوق اقوام اسلامیه‌ده بوعادت الان یوقدر .
حالبوکه بوذکر ایتدیکم ملل مسلمه عاداتا متعصب درلر .
ینه تحقیقات اثبات ایدیور که ، بز بونی-ظن ایدرم تول
ویاشماق اوله‌رق - یزانسدن آلمشز . نته‌کیم نحریر مشهور
امیر علی‌نک فکری‌ده بودرد . کذلک قرون وسطاده کبار
خرستیان دینلری تستر ایدرلردی . چینیلرده کبار صنف
قادینلرینی حالا یابانجیلر کوره‌منز .

مع مافیه شونی‌ده اخطار ایدیم که بودعواده تستری
نخبه آمال عد ایتمک حقوق جدیه‌یه بدل توالث طاقمی نمی
ایتمک کبی بر حویپالق ، بر چوقو قلق اولور ، طیشاریده
چارشافسز و فقط عینی زمانده چورابسز ومعدیه‌سی‌بوش
طولاشان هر فقیر خریستان قادینی هر مسلمان قادیندن
حر وبختیار دیمک دکلدرد .

سفالتهک تسترلیسی‌ده تسترسزی‌ده بر باددر ؛ جمعیت
انسانیه‌ده حقوق ابتدائیه‌دن بیله محروم قالان صنوف
سفیه آچیق کزسه‌ده‌حقندن محرومدر قاپالی کزسه‌ده !.